

این مقاله به سفارش موسسه دموکراسی و توسعه افغانستان و آزادی: انستیتوت جامعه مدنی تهیه گردیده است

بررسی وضعیت خبرنگاران زیر حاکمیت طالبان از سال ۲۰۲۱

نگارنده: علی‌رضا حقجو

چکیده

خبرنگاران در افغانستان نقش مهم در بازتاب رویدادهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی ... افغانستان دارند و رسانه‌ها در دو دهه‌ای واپسین خویش نقش مهم در نهادینه و تعمیم دادن آزادی بیان داشتند. در کنار رسانه‌های داخلی و رسانه‌های خارجی نیز در کشور فعالیت دارد و صدها خبرنگار مصروف کار بودند. با حاکمیت طالبان رسانه‌های زیادی از نشرات بازماندند و از آزادی بیان گذشته دیگر خبری نیست. در این مقاله که از روش تحقیقی کتابخانه‌ای اسنادی به صورت توصیفی استفاده شده و وضعیت خبرنگاران زیر حاکمیت طالبان مورد بررسی قرار گرفته است. این مقاله به سفارش موسسه دموکراسی و توسعه و انستیتوت دیجیتالی جامعه مدنی و آزادی کار شده است.

با تسلط طالبان در کشور به تاریخ ۲۴ اسد ۱۴۰۰ فعالیت بیشتر رسانه‌ها به نسبت مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی متوقف شدند و کارمندان رسانه‌ها که بخش زیادی آن را خبرنگاران تشکیل می‌دادند. براساس گزارش‌های منتشر شده در حدودی ۵۰ در صد تلویزیون، ۴۸ در صد رادیو و ۸۰ در صد رسانه‌های آنلاین از نشرات بازمانده است و براساس آمارهای منتشر قبل از سقوط حکومت در حدودی ده هزار خبرنگار در رسانه‌های کشور مصروف کار بودند و با تسلط طالبان شماری زیادی از خبرنگاران بیکار شدند و با مشکلات زیادی اقتصادی رو برو هستند. بخش اعظم خبرنگاران کشور را ترک کردند و یا در داخل به کارهای شاقه شب و روز خود را می‌گذرانند.

در حاکمیت طالبان خبرنگاران محدودیت‌های کاری روبر هستند. خبرنگاران به اطلاعات دسترسی ندارند و همچنان خبر نگاران به طور آزادانه نمی‌توانند که رویدادهای خبری را تحت پوشش قرار دهند و خبرنگاران در جریان خود با سانسور خبر رو برو هستند و خبرنگاران در این مدت از سوی گروه طالبان تهدید و لت و کوب شدند. همچنان خبرنگاران به مدت کوتاه و دراز زندانی شدند و هم اکنون برخی از خبرنگاران تاهنوز در اثر فعالیت‌های شان در زندان طالبان به سر می‌برند.

کلید واژه: خبرنگاران، طالبان، افغانستان

مقدمه

سیر و تاریخ ژورنالیسم در افغانستان با فراز و نشیب‌های زیاد همراه بوده است در برخی موارد رسانه‌ها و خبرنگاران با محدودیت‌های زیاد و با نظارت جدی حکومت فعالیت می‌کردند و در برخی موارد رسانه‌ها و خبرنگاران فعالیت‌های خود را آزادانه انجام می‌دادند. رسانه‌ها به عنوان رکن چهارم دموکراسی در جوامع مدنی که به اصل آزادی بیان و آرای عامه ارجح می‌گذارند، شناخته می‌شوند.

بدون رسانه‌ها (خبرنگار) آزاد و متعهد مقدور نیست که به جامعه انسانی و آرمانی و فضای تساهل و هم‌پذیری دست یافت. اطلاعات و آموزه‌هایی که از طریق رسانه‌ها در دسترس مردم قرار می‌گیرند، اندیشه‌های آنان را شکل می‌دهند. امروز جهان سر راه بزرگراه‌های اطلاعاتی، انقلاب دیجیتال و جهانی شدن قرار دارد و در این میان نقش رسانه‌ها به مثابه تشکل دهنده افکار عامه و ایجاد جامعه اطلاع غیر قابل انکار است. (باختری، ۱۳۸۸: ۱) آنچه که مهم به نظر می‌رسد کار کرد رسانه‌ها در ادوار مختلف است که توانسته نقش خود را به خوبی در جامعه برای تحول اجتماعی و تعمیم آگاهی ایفا نمایند.

در طول ۲۰ سال در افغانستان رسانه‌ها رشد چشم‌گیری داشته است. رسانه‌ها با تهیه برنامه‌های مختلف و مهمترین بخش برنامه‌ها رسانه‌ها که خبر بود توانیست که با قدرت تمام در جامعه جا باز کند و اعتماد مخاطبان را به خود جلب کنند. خبرنگاران جوان با فراگیری آموزش‌های حرفه‌ای و نوین خبرنگاری و در نظر گرفتن مسوولیت اجتماعی و اخلاق حرفه‌ای در رسانه‌ها داخلی و خارجی مصروف کاری خبرنگاری بودند و نقش مهم در راستایی آزادی اندیشه (آزادی بیان) داشتند و همچنان در محور توجه‌ای جامعه قرار گرفتند.

با تسلط دوباره طالبان به تاریخ ۲۴ اسدی ۱۴۰۰ در کشور وضعیت رسانه‌ها و کار خبرنگاران از چرخه‌ای پیشرفت باز ایستادند؛ رسانه‌های شنیداری، تصویری، چاپی و خبرگزاری‌ها یک پی دیگر به سبب مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی از فعالیت باز ماندند و همچنان خبرنگاران زیادی از کاری خود بی‌کار شدند. خبرنگاران دیگر مثل گذشته آزادی عمل ندارند و به اطلاعات دست اول که بتوانند از آن در گزارش‌ها خود استفاده کنند دسترسی ندارند. در زیر حاکمیت طالبان خبرنگاران برای تهیه گزارش خبر با محدودیت زیاد روبرو شدند و همچنان در هنگام تهیه گزارش مورد ت کوب افراد طالبان قرار گرفتند و برخی از خبرنگاران زندانی شدند.

این مقاله به سفارش موسسه دموکراسی و توسعه و انستیتوت دیجیتالی جامعه مدنی و آزادی کار شده است و در این مقاله وضعیت خبرنگاران کشور زیر تسلط طالبان از زاویه‌های مختلف مانند: وضعیت اقتصادی خبرنگاران، وضعیت اجتماعی و کاری (محدودیت‌های کاری) و خشونت علیه خبرنگاران مورد بررسی قرار گرفته است.

ضرورت و اهمیت تحقیق

تا هنوز در مورد وضعیت خبرنگاران زیر حاکمیت طالبان تحقیق نشده و از این جهت ضرورت است که وضعیت خبرنگاران بررسی شود که زیر حاکمیت طالبان بر خبرنگاران چه می‌گذرد و روزهای رسانه‌ها و خبرنگاران با طالبان چگونه می‌گذرد. امید است که از یافته‌های این تحقیق نهادهای که در راستای حمایت از خبرنگاران کار می‌کنند استفاده کند و برای خبرنگاران داخلی مفید باشد.

اهداف تحقیق

این تحقیق که به منظور بررسی وضعیت خبرنگاران در زیر حاکمیت طالبان انجام شده است شامل اهداف زیر می‌باشد.

۱. بررسی وضعیت اقتصادی خبرنگاران؛

۲. بررسی وضعیت اجتماعی و محدودیت‌های کاری خبرنگاران؛

۳. بررسی خشونت علیه خبرنگاران در زیر حاکمیت طالبان؛

سوالات تحقیق

این تحقیق که به منظور بررسی وضعیت خبرنگاران در زیر حاکمیت طالبان انجام شده است شامل سوالات زیر می‌باشد.

۱. وضعیت اقتصادی خبرنگاران در افغانستان چگونه است؟

۲. خبرنگاران در جریان کار با چه محدودیت‌های رو برو هستند؟

۳. آیا در حاکمیت طالبان خبرنگاران مورد خشونت قرار گرفتند؟

روش تحقیق

در این تحقیق با توجه با ماهیت موضوع از روش ترکیبی تحقیق مانند: کتابخانه‌ای (اسنادی) به شکلی توصیفی انجام شده است.

پیشینه تحقیق

در مورد وضعیت خبرنگاران در حاکمیت طالبان تا اکنون کدام تحقیق انجام نشده است؛ البته برخی از گزارش‌ها در مورد وضعیت خبرنگاران به نشر رسید که در آن یک تصویر کلی از وضعیت رسانه‌ها و خبرنگاران داده شده است که در این تحقیق از این گزارش‌ها نیز به عنوان منابع استفاده شده است.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق تمام خبرنگاران است که در کشور مصروف کاری با رسانه‌های شنیداری، تصویری و چاپی داخلی و خارجی هستند.

مفهوم خبرنگار

مفهوم خبرنگار بیشتر به کسانی اطلاق می‌شود که در کاری تهیه گزارش و خبر، در یک رسانه است. این کوتاه‌ترین تعریف از مفهوم خبرنگار است؛ اما تعریف جامع‌تری از خبرنگاری وجود دارد که مفهوم خبرنگار را به شکل ساده، نزدیک به مفهوم خبرنگاری به لحاظ تخصصی تعریف شده است.

خبرنگار کسی است که با تکیه و ذوق و استعداد شخصی، پس از گذاراندن دوره آموزشی تخصصی و همچنین با توجه به مسوولیت اجتماعی که این حرفه به گردن او می‌گذارد وظیفه بدست آوردن، گردآوری و سامان دادن اخبار و انتقال آنها با وسایل ارتباط جمعی (رسانه) به عهده دارد. (عابدینی، ۱۳۹۴: ۷)

خبرنگاران آموزش‌های لازم را در مورد خبر نویسی فرا می‌گیرند و بر اساس آن گزارش خبری خود می‌نویسند. سبک خبر نویسی و ارزش‌های خبری پذیرفته شده در مطبوعات بین‌المللی مانده: وجه عینی و انسانی و همچنین ارزش‌های دیگر خبری را که شامل: در برگیری، شهرت، بر خورد اختلاف و درگیری، استثنا و شگفتی، بزرگی و فروانی، مجاورت و تازه‌گی می‌شود، در هنگام تهیه گزارش خبر خود رعایت می‌کنند. (شکرخواه، ۱۳۷۸: ۱۳) در بحث خبرنگاری بر علاوه آموزش‌های تخصصی که در مورد خبرنگاران فرا می‌گیرند. ایجاب می‌کنند که خبرنگاران مسوولیت اجتماعی و اخلاق حرفه‌ای خود را نیز در هنگام تهیه گزارش خبری در نظر بی‌گیرند.

در واقع خبرنگاری حرفه‌ای کسی است که تمام مشغله فکری او در همه زمان‌ها و مکان‌ها، استفاده از شم خبرنگاری، سوژه پردازی و تهیه خبر بهتر با بهترین زوایه دید ممکن باشد، تا بتواند رویدادها را با بیانی ساده و روان خلاقت قلم خود، در کمترین زمان، به رشته تحریر در آورده و به مخاطب انتقال دهد. (قلندری، ۱۳۸۷:

(۳۱)

خبرنگاران به تنهایی کارمندی یک رسانه نیست که تمام پالیسی نشرات رسانه که در آن کار می‌کنند در نظر بی‌گیرند بلکه در بخش از کارهای خود مسوولیت اجتماعی خود را هم در نظر می‌گیرند که جامعه از گزارش

یک خبر نگار چه انتظار دارند و چه سودی برای مخاطبان دارد. اطلاعات در روزنامه‌نگاری نه یک کالا که یک "خبر اجتماعی" است و این امر به این معناست که روزنامه‌نگار در مسوولیت انتقال اطلاعات سهیم است و لذا نه تنها در برابر کسانی که رسانه‌ها را کنترل می‌کنند، بلکه نهایتاً در برابر مردم به‌طور کل و مشتمل بر انواع منافع اجتماعی، باید پاسخگو باشد. مسوولیت اجتماعی روزنامه‌نگار وی را ملزم می‌سازد که تحت هر شرایطی همسو با وجدان اخلاقی خود عمل کند. (همان، ۱۳۷۸: ۸۱)

همچنان خبر نگاران با درک مسوولیت اجتماعی شان اخلاق حرفه‌ای خود را نیز در هنگام تهیه گزارش خبری رعایت می‌کنند. اصول بین المللی اخلاق حرفه‌ای در روزنامه‌نگاری که به عنوان سنگ پایه‌ای برای تهیه قوانین اخلاقی در سطوح ملی و منطقه‌ای فراهم شده اند، شامل چند اصل است که در ذیل به آن پرداخته شده است:

۱. حق مردم در دستیابی به اطلاعات حقیقی

۲. روزنامه‌نگار (خبرنگار) وقف واقعیت عینی است

۳. مسوولیت اجتماعی خبرنگار

۴. شرافت حرفه‌ای خبرنگار (روزنامه‌نگار)

۵. دسترسی همه‌گانی و مشارکت

۶. احترام به حریم خصوصی و کرامت انسانی

۷. احترام به منافع عمومی

۸. احترام به ارزش‌های جهانی و تنوع فرهنگی

۹. امحای جنگ و سایر مصایب فراروی بشر

۱۰. ارتقای نظم نوین اطلاعاتی و ارتباطی جهانی. (شکرخواه، ۱۳۷۸: ۸۰)

خبرنگاران با درک مسوولیت حرفه‌ای و اجتماعی، فعالیت‌های روزنامه‌نگاری خود را بر اصول و اخلاق پذیرفته شده بین المللی که در بالا به اشاره شد عیار می‌کنند و به صورت آزاد و یا کارمندی یک رسانه می‌شود و به فعالیت خود می‌پردازد. تا اینجا در مورد خبرنگاران، آموزش‌های خبرنگاری، مسوولیت‌های خبرنگاران و اخلاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری به صورت فشرده به آن‌ها اشاره شده، در ادامه به اصل موضوع که بررسی وضعیت خبرنگاران زیر حاکمیت طالبان است؛ در سه بخش به آن می‌پردازیم. بخش اول وضعیت اقتصادی خبرنگاران است و در آن خواهیم گفت که رسانه‌ها و خبرنگاران در افغانستان وضعیت اقتصادی شان چگونه است. در

بخش دوم به بخش محدودیت‌های کاری خبرنگاران به طور فشرده می‌پردازیم و همچنین در بخش سوم به مسایل خشونت علیه خبرنگاران بعد از تسلط دوباره طالبان به افغانستان پرداخته شده است.

وضعیت اقتصادی خبرنگاران

رسانه‌ها در طول بیست سال واپسین رشد چشم‌گیری به لحاظ کمی و کیفی داشته است. هر تلویزیون یک ایستگاه رادیویی نیز با خود داشت، بیشتر رسانه وابسته به احزاب و یا گروه‌های قومی و مذهبی بودند و از همین آدرس‌ها تمویل مالی میشدند. برخی از رسانه‌های تصویری، شنیداری، چاپی و خبرگزاری‌ها با استفاده از فرصت پیش آمده در بیست سال اخیر از سوی برخی از نهادهای خارجی پروژه دریافت می‌کردند و در مرکز و ولایات کشور فعالیت داشتند. با تسلط دوباره طالبان در افغانستان، برخی از رسانه‌های تصویری، شنیداری، چاپی، خبرگزاری‌ها به نسبت مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی از فعالیت بازماندند. نهادهای خارجی هم با توجه به وجود آمدن حاکمیت جدید دست از حمایت رسانه‌های مستقیم کشیدند و نشرات رسانه‌ها که منوط به پروژه‌های نهادهای خارجی بودند از چرخ نشرات باز ماندند.

بر اساس اطلاعات نهادهای پشتیبان خبرنگاران بعد از تسلط طالبان در حدودی ۳۰۰ رسانه در کابل و ولایت فعالیت‌های شان متوقف شدند. در یک گزارش دیگر آمده است که پس از حاکمیت دوباره طالبان، فعالیت بیش از ۵۰ درصد شبکه‌های تلویزیونی و ۴۸ درصد رادیوها متوقف شده است.

بیکاری

با تسلط طالبان در افغانستان، بنا بر مشکلات مالی، سیاسی و اجتماعی بیشتر رسانه‌ها از نشرات باز ماندند. با متوقف شدن نشرات رسانه‌ها کارمندان بخش‌های مختلف رسانه‌ها به شمول خبرنگاران آن از کار بیکار شدند و در وضعیت بدی اقتصادی به سر می‌برند. بر بنیاد ارقام که از سوی دفتر موسسه نی انتشار یافته است در حدودی ۶۵ فیصد کارمندان رسانه‌ها که بیشتر شان را خبرنگاران بودن با آمدن طالبان کارهای رسانه‌ای خود را از دست دادند. بر اساس گزارش نی، در این مدت فعالیت تمام رسانه‌های چاپی متوقف شده و تقریباً ۸۰ درصد رسانه‌های آنلاین نیز فعالیت خود را توقف داده اند.

بر اساس گزارش منتشر شده از سوی سازمان خبرنگاران بدون مرز قبل از حاکمیت طالبان در حدودی ۱۰ هزار و ۷۸۰ نفر به عنوان خبرنگاران در رسانه‌های کشور مصروف کار بودند و براساس اطلاعات نهادهای پشتیبان خبرنگاران ۵ هزار خبرنگار با تسلط طالبان در کشور از کار بیکار شدند.

بنا بر یافته‌های تحقیقی گزارش‌گران بدون مرز در میان حادثه‌هایی که برای خبرنگاران افغانستانی پس از به قدرت رسیدن طالبان رخ داده است و تلاش برای تحمیل رعایت قوانین اسلامی، کمتر از صد خبرنگار زن به شکل رسمی در افغانستان به کار مشغول هستند. داده‌های این تحقیق که در سال ۲۰۲۰ در همکاری با مرکز حمایت از زنان خبرنگار در افغانستان انجام شده است نشان می‌دهد در کابل ۱۰۸۰ زن که ۷۰۰ تن از آن‌ها خبرنگار بودند. همچنین در میان ۵۱۰ خبرنگار زن که در ۸ گروه رسانه‌ای و رسانه‌های بزرگ کار می‌کردند و پس از ۲۴ اسد ۱۴۰۰ تنها ۷۶ نفر (۳۹ خبرنگار) همچنان به کار خود ادامه می‌دهند.

همچنان برخی از رسانه‌ها با آنهم که تا هنوز در کشور فعالیت دارند؛ اما کارمندان سابق خود را به مشکلات مالی حفظ نتوانسته است و از این رو شماری زیادی از کارمندان رسانه‌ها به شمول خبرنگاران وظیفه خود را از دست دادند و به کارهای شاقه، بر خلاف رشته و مهاجرت مبادرت ورزیدند.

دریافت کمک

با متوقف شدن فعالیت‌های برخی از رسانه‌ها و بیکاری شدند شماری زیادی از کارمندان بخش‌های مختلف رسانه‌ها به شمول خبرنگاران بیکار شدند. از همین رو نهادهای بین‌المللی برخی از کمک‌ها و مساعدت‌های خود را با خبرنگاران که در داخل و خارج کشور شریک کردند ولی تا هنوز هیچ آماری در مورد اینکه با چه شماری از خبرنگاران در داخل و خارج از کشور کمک صورت گرفته است، همگانی نشده؛ اما مشکلات اقتصادی دامن‌گیری خبرنگاران و سایر کارمندان رسانه‌ها است. بنا به گزارش رادیو آزادی خبرنگاران زن که بعد از سقوط حکومت و تسلط طالبان در کشور، کاری رسانه‌ای خود را از دست داده است به مشکلات روانی و روحی مبتلا شده است. بیشتری خبرنگاران که کاری خود را از دست دادند تنها نان آوری خانواده‌های شان بودند. حرکت داد خواهی خبرنگاران افغانستان در یک اعلامیه‌ای که به تازه‌گی با رسانه‌ها شریک کرده است گفته گفته که خبرنگاران که کارهای خود را از دست دادند در وضعیت بدی اقتصادی به سر می‌برد. در این اعلامیه آمده است که نهادهای حامی خبرنگاران کاری قابل توجه برای خبرنگاران انجام نداده است و از نام خبرنگاران پروژه می‌گیرند و سوی استفاده می‌کنند. حرکت داده خواهی خبرنگاران نهادی های حامی خبرنگاران را به فساد مالی نیز متهم کرده است.

وضعیت و محدودیت کاری خبرنگاران

با تسلط طالبان در کشور، وضعیت نشراتی رسانه‌ها دیگرگون شد. تمام رسانه‌ها پالیسی نشرات خود را تغییر دادند و به ویژه زبان برنده آزادی بیان خبرنگاران به مرور زمان از کار افتاد. موسیقی و برنامه‌های شاد و

تفریحی از جدول نشرات رسانه‌ها حذف شدند. خبرنگاران با محدودیت کاری مانند: نبودن آزادی بیان، عدم دسترسی به اطلاعات، سانسور و عدم اعتماد به خبرنگاران از سوی مخاطبان رو برو شدند و این روند همچنان به شدت و قدرت تمام خود ادامه دارد. در ذیل به موارد شده که سبب محدودیت کاری خبرنگاران در کشور شده به بررسی گرفته شده است.

آزادی بیان

آزادی بیان و اندیشه از جمله نیازهای اساسی و اصلی یک جامعه دیموکراتیک است که در آن شهروندان قادر است برای رفاه و آسایش، رستگاری و بهبودی وضعیت زندگی، سلامتی جامعه و پاسخگو کردند حکومت نظریات خود را آزادانه بیان کنند. در ماده ۳۴ قانونی اساسی کشور نیز این امر تسجیل شده است. آزادی بیان از تعرض مصون است. هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یا وسایل، دیگر به رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارایه قبلی آن به مقامات دولتی، بی‌پردازد. با در نظر داشت جایگاه آزادی بیان در یک جامعه و ضرورت آن برای نهادینه شدن دیموکراسی امری مهم پنداشت می‌شود. دموکراسی در یک کشور بدون آزادی بیان مفهوم ندارد و مطبوعات (رسانه‌ها) از موثرترین وسایلی است که می‌تواند آزادی بیان در یک کشور را تمثیل کند. (نادری، ۱۳۸۵: ۵)

آزادی بیان و آزادی کار خبرنگاران دست‌خوش تحولات حاکمیت جدید شد. شهروندان کشور به ویژه خبرنگاران از آزادی بیان و اندیشه محروم شدند. با تسلط طالبان و استقرار و جان گرفتن حاکمیت جدید در کشور آزادی بیان محدود شد و شهروندان کشور دیگر قادر نیست که از حق آزادی بیان بر خوردار باشند. با محدود شدن آزادی بیان رسانه‌های داخلی برنامه‌های قبلی خود را که بیشتر در آن آزادی اندیشه منعکس می‌شد متوقف کردند تا جایکه مهمانان برنامه‌های سیاسی و اجتماعی در صورت که بر خلاف حاکمیت جدید لب به سخن می‌گشودند بازداشت و توبیخ می‌شدند که از در این قسمت می‌توان از سید باقر محسنی و فیض الله جلال یاد کرد که بعد از پخش برنامه شان از تلویزون خصوصی طلوع بازداشت شدند. خبرنگاران که در داخل کشور فعالیت دارند با توجه به محدودیت پیش آمده دیگر قادر نیست که در هنگام تهیه و گزارش خبری آزادی بیان را در کارهای روز مره حرفه‌ای خود منعکس کنند. هیات معاونت سازمان ملل (یوناما) نیز در یک اعلامیه گفته است که آینده مطبوعات آزاد در افغانستان به دلیل وضع محدودیت‌ها و فشارها ناروشن است. یوناما افزوده است که افغانستان در فهرست آزادی مطبوعات در جهان از رتبه ۱۲۲ به ۱۵۶ سقوط کرده کرده است.

خبرنگاران حرفه‌ای برای آماده کردن یک گزارش خبری، تمام واقعیت‌های عینی را بدون کم و کاستی به مخاطب انتقال می‌دهند و هیچ اطلاعات یک رویدادی خبری را از نظر نمی‌اندازند. اما در برخی مواقع است که خبرنگاران مجبور است که از یک رویدادی خبری، با سانسور گزارش تهیه کنند. سانسور چیست و چه عوامل باعث سانسور می‌شود؟

سانسور: علمی که به سبب مصلحت‌گرایی و ملاحظه حفاظت از صلاح عمومی، منافع ملی، و مصالح عمومی صورت می‌گیرد. عوامل سانسور دو مورد است اول: عوامل بیرونی مانند: قوانین، سیاست‌های دولتی در قبال مطبوعات و در نظر نگرفتن آزادی بیان. دوم: عوامل درونی، سیاست و پالیسی نشرات رسانه‌ها است که در برخی موارد خبرنگار را وادار به سانسور خبر می‌کند در هنگام تهیه گزارش. (قاضی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۴)

با توجه به موارد اشاره شده در فوق، بعد از تسلط طالبان در افغانستان خبرنگاران داخلی، از پوشش‌های خبری که از نظر حاکمیت طالبان نا درست بود و یا به شان و شوکت دولت بر می‌خورد، دور نگهداشته می‌شد در برخی موارد رهنمودهای با رسانه‌ها شریک شده است که حکم سانسور عمومی و دایمی برای رسانه‌های داخلی محسوب می‌شود. در برخی رویدادها خبرنگاران حق پوشش رویدادهای خبری را ندارد و به طور مثال: رویدادهای نظامی، درگیری مخالفان طالبان با این گروه هیچ وقت در رسانه‌های داخلی خبرش انعکاس نمی‌یابند و خبرهای که از آدرس خبرنگاران در بیرون از کشور به نشر می‌رسد هم با سانسور اطلاعات همراه است.

عدم دسترسی به اطلاعات

خبرنگاران برای تهیه یگ رویداد خبری به منابع، اطلاعات، حواشی رویداد و جنبه‌های عمومی یک رویداد باید دسترسی داشته باشد. تا بی‌تواند که بدون کم و کاستی یک رویداد خبری را گزارش کنند و مخاطب برسانند. در قانون دسترسی اطلاعات کشور نیز به صراحت گفته شده است اطلاعات دولتی و سایر نهادها اجتماعی باید در اختیار رسانه‌ها (خبرنگاران) و اشخاص قرار دهند. در ماده چهارم قانون دسترسی به اطلاعات آمده است که متقاضی، حق دسترسی به اطلاعات را طبق احکام این قانون از ادارات دارا می‌باشد. ادارات مکلف اند، طبق احکام مندرج این قانون، اطلاعات را بدسترس متقاضی و عامه قرار دهند.

با به قدرت رسیدن دوباره طالبان در افغانستان، قانون دسترسی به اطلاعات از کار افتاد و خبرنگاران داخلی در امر دسترسی به اطلاعات با مشکلات و محدودیت‌های فراوانی رو برو است. رویدادهای سیاسی، اجتماعی، امنیتی و سایر رویدادها را که بعد از تسلط طالبان در افغانستان اتفاق افتاده است بیشتری شان را خبرنگاران

بنا به عدم دسترسی به اطلاعات مورد پوشش قرار ندادند. در نبود اطلاعات خبرنگاران نمی‌توانند که گزارش‌های تحقیقی آماده کنند. در دروان جمهوریت یک بخش کیفیت کاری رسانه‌ها را گزارش‌های تحقیقی آن تشکیل می‌داد؛ اما با دریغ که در زیر حاکمیت طالبان خبرنگاران داخلی نتوانستند که گزارش‌های تحقیقی بنویسند.

عدم اعتماد مردم به خبرنگاران

سواد رسانه‌ای مخاطبان هنگام با رشد کمی و کیفی رسانه‌ها افزایش یافته است. مخاطبان رسانه‌ها با شنیدن، دیدن و خواندن گزارش و سایر کارهای خبرنگاران، قضاوت هم می‌کنند که خبرنگاران در چه شرایط و وضعیت گزارش و یا کاری خبرنگاری را انجام داده‌اند.

اساساً در یک جامعه مدنی توزیع و مبادلات اطلاعاتی در جهت ایجاد تغییر اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مهم پنداشته می‌شود. اطلاعات باید بر پایه واقعیت استوار باشد در صورتی که اطلاعات از آدرس یک رسانه دروغ و یا ساخته‌گی به نشر بی‌رسد مردم نسبت به آن رسانه بی‌اعتماد می‌شود. (نادری، ۱۳۸۵: ۶)

نبود آزادی بیان، سانسور، عدم دسترسی به اطلاعات و محدودیت‌های دیگر که خبرنگاران داخلی با آن رو برو است، سبب می‌شود که گزارش‌های آنچه مردم از خبرنگاران و رسانه‌ها انتظار دارند نشر نشود و این امر سبب بی‌اعتمادی مردم (مخاطب) نسبت به خبرنگاران می‌شوند. به همین علت که مخاطبان دنبال جایگزینی رسانه‌های داخلی هستند و خبرهای جدید را بیشتر از رسانه‌های که در بیرون از کشور فعالیت دارند و رویدادهای خبری افغانستان را پوشش می‌دهد دنبال کنند.

خشونت علیه خبرنگاران

با تسلط طالبان در کشور، خبرنگاران مورد خشونت این گروه قرار گرفتند. به اساس آمار منتشر شده در اوایل ورود طالبان در کابل بیشترین خشونت از طرف این گروه علیه خبرنگاران به ثبت رسیده است. اما در ادامه دو سال که از حاکمیت طالبان در کشور می‌گذرد خشونت، نسبت به خبرنگاران کمتر شده است؛ اما ترس از طالبان برای تمام خبرنگاران همچنان پابرجاست و به‌طور آزادانه به تهیه خبر و گزارش پرداخت نمی‌تواند.

بر اساس یافته‌های گزارش مرکز خبرنگاران افغانستان از ماه اسد سال ۱۴۰۰ خورشیدی تا ۲۴ اسد سال ۱۴۰۱ خورشیدی و تحت سلطه گروه طالبان، حداقل ۲۴۵ مورد خشونت علیه خبرنگاران و کارمندان رسانه‌ها، شامل قتل، بازداشت، خشونت فیزیکی و تهدید رخ داده است. در یک گزارش سازمان خبرنگاران بدون مرز، تنها دو مورد جان باختن خبرنگاران را در حاکمیت طالبان تایید کرده است. علی‌رضا احمدی، خبرنگاری

«خبرگزاری‌رها» و نجمه صادقی مجری تلویزیون «جهان صحت» در حمله انتحاری فرودگاه کابل به تاریخ چهارم سنبله ۱۴۰۰ که مسوولیت آن را گروه داعش خراسان به عهده گرفته بود کشته شدند. طالبان با ورود خود به کشور دست به بازداشت خبرنگاران زده است که از جمله مرتضی کریمی و مرتضی بهبودی پس از بازداشت تا هنوز هم در زندان این گروه است. عبدالاسلم حجاب گزارش‌گر اقتصاد و وارث حسرت مجری سیاسی شبکه تلویزیون خصوصی آریانا در کابل به تاریخ ۱۱ دلو ۱۴۰۰ به مدت چهل هشت ساعت از سوی استخبارات طالبان بازداشت شدند. ناهید بشر دوست خبرنگار خبرگزاری مستقل پژواک به هنگام تهیه گزارش از میدان هوایی از سوی سربازان طالبان مورد لت و کوب قرار گرفت. افراد مسلح طالبان به تاریخ ۱۳ فبروری ۲۰۲۳ بالای تلویزیون تمدن در کابل حمله کردند بنا به گفته کارمندان این رسانه، افراد طالبان تمام کارمندان این رسانه را در یک جا جمع کردند و با لحن تهدید آمیز با آنها صحبت کردند و برخی از موترهای شان نیز بردند. این اقدام طالبان با واکنش شدید مردم رو برو شد.

در میان خبرنگاران و کارمندان رسانه‌ها که از سوی طالبان بازداشت شدند خالد قادری کارمند رادیو نوروز در هرات است. آقای قادری پس از سپری کردن یک سال زندان، آزاد شد و همچنان میرزا حسنی، مدیر مسوول و خبرنگاری رادیو آفتاب در دایکندی پس از بازداشت از سوی طالبان بعد از سپری کردند چهار ماه زندان، آزاد شده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

رسانه‌ها و خبرنگاران قلب تپنده آزادی بیان در کشور در دو دهه اخیر به شمار می‌روند و همچنین در این دو دهه رسانه‌ها به لحاظ کمی و کیفی رشد چشم‌گیری داشتند. اما با تسلط و روی کار آمدن طالبان در کشور چرخه آزادی بیان از کار افتاد و تا اینجا رسانه‌ها، خبرنگاران و کسانی که در راستایی آزادی بیان کار می‌کردند تاریک‌ترین روزهای کاری خود را تجربه می‌کنند.

با حاکمیت طالبان در کشور، بیشتری از رسانه‌های آزاد و مستقل به دلیل مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی از نشرات باز ماندند و دروازه‌های رسانه‌ها پس از یک دیگر به روی کارمندان شان بسته شدند. در این میان بیشتر کارمندان رسانه‌ها را که خبرنگاران تشکیل می‌دادند کارهای حرفه‌ای خود را از دست دادند و خبرنگاران برخی شان راه خارج از کشور را در پیش گرفتند و یا کسانی که در داخل کشور ماندند به کارهای شاقه روی آوردند. بر بنیاد آمارهای منتشر شده قبل از حاکمیت طالبان ۷۰۰ خبرنگار زن در رسانه‌های کابل به عنوان خبرنگار کار می‌کردند. اما پس از تسلط طالبان ۱۰۰ تن از این زنان به کارهای شان ادامه دادند و در حاکمیت طالبان در حدودی ۵ هزار خبرنگار شغل خود را از دست دادند و بنا به گزارش‌ها پس از تسلط طالبان در کشور در حدودی ۵۰ درصد تلویزیون، ۴۸ درصد رادیو و ۸۰ درصد رسانه‌های که آنلاین نشرات داشتند از نشرات بازماندند.

آزادی بیان در حاکمیت طالبان بدترین روزهای خود را تجربه می‌کند و یا تعبیری دیگر رسانه‌ها دیگر ترویج و تعمیم دهنده آگاهی در مورد آزادی بیان نیست. با توجه به موارد یاد شده رسانه‌های که در داخل کشور به فعالیت شان تهنوز ادامه دادند با مشکلات زیادی اطلاع‌رسانی رو برو است. خبرنگاران در جریان تهیه گزارش خود بارها مورد خشونت افراد گروه طالبان قرار گرفتند.

خبرنگاران در در جریان تهیه خبر و گزارش دست باز ندارند. کارهای حرفه‌ای خبرنگاران همراه با سانسور در درون سازمان و بیرون از سازمان (مداخله طالبان) انجام می‌شود و همچنان خبرنگاران در جریان تهیه خبر به اطلاعات دست رسی ندارند و یا هم اگر اطلاعاتی با خبرنگاران شریک می‌شود به موقع نیست. پس از تسلط طالبان در کشور خشونت علیه خبرنگاران افزایش یافته است. بر بنیاد آمارها بیش از ۳۰۰ مورد خشونت علیه خبرنگاران در این مدت به ثبت رسیده، خبرنگاران در جریان کاری شان مورد لت کوب و تهدید قرار گرفتند. همچنان خبرنگاران به صورت موقت چند ساعت و یا هم چند ماه زندانی شده‌اند و در این میان دوتن از خبرنگاران، مرتضی کریمی و مرتضی بهبودی هنوز هم در زندان طالبان است.

پیشنهادات

این تحقیق با موضوع بررسی وضعیت خبرنگاران زیر حاکمیت طالبان انجام شده است، با توجه به گسترده بودن موضوع تحقیق که نمی‌تواند به تمام موارد و وضعیت خبرنگاران افغانستان بی‌پردازد. از این جهت می‌طلبید که به صورت گسترده به موضوع خبرنگاران افغانستان پرداخت شود و نکات ذیل به عنوان پیشنهاد این تحقیق ارائه شده که در مورد آن تحقیق شود.

۱. بررسی وضعیت خبرنگاران که بعد از تسلط طالبان در افغانستان کارهای خود را از دست دادند.

۲. بررسی و کارکردی نهادهای که در حمایت از خبرنگاران کشور، در حاکمیت طالبان فعالیت می‌کنند.

۳. بررسی و محدودیت بر کاری خبرنگاران زن در افغانستان.

۴. بررسی وضعیت اقتصادی رسانه‌ها و خبرنگاران.

۵. بررسی مفصل از وضعیت آزادی بیان بعد از تسلط طالبان در کشور.

فهرست منابع

کتابها

باختری، منیژه، اخلاق و حقوق ژورنالیسم، کابل، بنیاد انتشارات پرنیان، ۱۳۸۸.

شکرخواه، یونس، خبر، تهران، دفتر مطالعات و توسعه رسانهها، ۱۳۷۸.

عابدینی، اعظم، مقدمات خبرنگاری و خبر نویسی، تهران، خبرگزاری پانا، ۱۳۹۴.

قاضی زاده، علی اکبر، ویراستاری و مدیریت اخبار، تهران، موسسه انتشاراتی روزنامه ایران، ۱۳۸۸.

قلندری هوشنگ، امیر، روزنامه نگاری در نشریات دانشجویی، تهران، ناشر مولف، ۱۳۸۷.

نادری، پرتو، چگونگی رسانهها در افغانستان، کابل، مجتمع جامعه مدنی افغانستان، ۱۳۸۵.

قانون

قانون اساسی افغانستان

قانون دسترسی به اطلاعات

اعلامیه

اعلامیه حرکت دادخواهی خبرنگاران افغانستان، جمعه ۲۶ جوزا، ۱۴۰۲

منابع انترنیتی (گزارش های رسانهها)

گزارش طلوع نیوز: روز آزادی جهانی مطبوعات، بیش از ۳۰۰ رسانه در کشور از فعالیت بازماندند.

<https://tolonews.com/fa/afghanistan/attack-mediajournalists-183214>

گزارش رادیو آزادی: وضعیت روحی و روانی خبرنگاران که کار خود را از دست داده.

<https://da.azadiradio.com/a/32427430.html>

گزارش شفقتا: وضعیت خبرنگاران افغانستان در زیر سلطه طالبان: خشونت، سرکوب و زندان.

<https://fa.shafaqna.com/news/1471051>

گزارش سازمان خبرنگاران بدون مرز:

<https://rsf.org/fa/>

گزارش رادیو آزادی : گزارش رادیو آزادی در مورد وضعیت رسانه‌ها.

<https://da.azadiradio.com/amp/32326368>

